

Пасмор Юлія Вікторівна

*кандидат наук із соціальних комунікацій, науковий співробітник
НДІ правового забезпечення інноваційного розвитку НАПрН України*

ORCID: 0000-0001-8773-360X

Шевченко Марина Олександрівна

*доктор філософії з інформаційної, бібліотечної та архівної справи,
провідний бібліотекар*

наукова бібліотека Національного юридичного університету

імені Ярослава Мудрого

ORCID: 0000-0002-3473-1923

ІМПЛЕМЕНТАЦІЯ ПРАКТИК З ІННОВАЦІЙНОЇ ПІДТРИМКИ ВІДКРИТОЇ НАУКИ

У статті розглянуто окремі практики щодо інноваційної підтримки відкритої науки та їх імплементацію до сучасних процесів вільного обміну інформацією, дослідницькими даними та відкриття на благо суспільства. Акцентується на розширенні контексту відкритої науки завдяки розвитку інформаційно-комунікаційних технологій, використання сучасних цифрових технологій, інформаційних систем й поширення наукової комунікації для обміну відкритими науковими даними та інноваційними практиками. Підтверджено, що імплементація практик інноваційної підтримки відкритої науки створює та забезпечує умови для проведення ефективної роботи з науково-технічною інформацією, об'єктами дослідницької інфраструктури, наявними у відкритому доступі.

Ключові слова: відкрита наука, відкриті системи, інновації, імплементація практик, підтримка дослідників.

Pasmor Julia

*PhD in social communications, Researcher of Scientific and Research Institute of
Providing Legal Framework for the Innovative Development of NALS of Ukraine*

ORCID: 0000-0001-8773-360X

Shevchenko Maryna

Doctor of Philosophy in Information, Library and Archive Studies, lead librarian

Scientific Library of Yaroslav Mudryi National Law University

ORCID: 0000-0002-3473-1923

IMPLEMENTATION OF PRACTICES FOR INNOVATIVE SUPPORT OF OPEN SCIENCE

The article examines individual practices related to innovative support of open science and their implementation to modern processes of free exchange of information, research data, and discovery for the benefit of society. Emphasis is placed on expanding the context of open science through the development of information and communication technologies, the use of modern digital technologies, information systems, and the spread of scientific communication for the exchange of open scientific data and innovative practices. It is confirmed that the implementation of innovative open science support practices creates and provides conditions for effective work with scientific and technical information, research infrastructure objects available in open access.

Keywords: open science, open systems, innovations, implementation of practices, support of researchers.

Відкрита наука, головна мета якої полягає в тому, щоб зробити результати наукових досліджень прозорими та більш доступними у суспільстві, що, в свою чергу, діє як стимулятор та каталізатор для проведення подальших наукових розвідок, ґрунтуючись на можливостях вільного обміну інформацією, даними та знаннями, — тренд століття. Відповідь на те, чому це так, можна отримати, вивчивши результати європейського опитування. Так, згідно з його даними молоді європейські дослідники на питання, яка найважливіша перевага відкритої науки, відповіли: “більша наявність та доступність результатів досліджень” (51.8% респондентів) (“greater availability and accessibility of research outputs”). У той же час дослідників з Європи стосовно відкритої науки більш за все турбує “поява неякісної і лженауки” (32.9% респондентів) (“emergence of low-quality and false science”) [1].

В Україні як учасниці рух відкритої науки нині набирає значних обертів, що пов'язано з декількома основними причинами, серед яких: 1) євроінтеграційні процеси нашої держави, зокрема й в сфері науки та освіти, що зумовлює приєднання нашої країни до європейської наукової спільноти; 2) повномасштабне вторгнення Російської Федерації в Україну, що вплинуло на умови протікання освітнього та наукового процесів в нашій державі (запровадження дистанційних форм роботи, віддаленого обслуговування користувачів тощо).

Особливої актуальності питання, пов'язані з відкритою наукою, набули після повномасштабного вторгнення Російської Федерації в Україну [2, 3]. Автори акцентують переважно на розширенні контексту відкритої науки, оскільки завдяки розвитку ІКТ він деталізується. Наведене видається цілком логічним, бо, як уже наголошувалося, філософія наукових досліджень ґрунтується на високих стандартах прозорості співробітництва й комунікації, обміну науковими знаннями з використанням сучасних цифрових технологій. Відкрита наука разом з ІКТ інтегруються в сучасні дослідницькі процеси й наукову комунікацію. Проаналізувавши результати наробок учених і зроблених висновків, можемо сміливо стверджувати, що практики відкритої науки, відкритих досліджень можуть включати попередню реєстрацію планів пошуків, відкриту громадянську науку, відкрите програмне забезпечення, відкрите рецензування, публікацію метаданих і документації для забезпечення відтворюваності досліджень

Звісно, що без підтримки і допомоги держави, її інституцій не обійтися. Враховуючи усе це, Міністерство освіти і науки України у 2021 році затвердило оновлену «Дорожню карту з інтеграції науково-інноваційної системи України до європейського дослідницького простору», яка передбачає низку пріоритетів. Важливим, на наш погляд, є пріоритет 5б «Відкрита наука та цифрові інновації», який полягає в застосуванні політики відкритого доступу на всіх етапах проведення наукових досліджень через виконання низки завдань. Зокрема, держава бере на себе обов'язок сформулювати засади державної

політики відкритого доступу; сприяти приєднанню України до міжнародних ініціатив з відкритого доступу; створити Національну ініціативу хмари відкритої науки; розробити та впровадити інструменти популяризації науки, поширення наукових знань тощо [4]. У цілому Україна до запровадження відкритої науки підходить ґрунтовно, що доводить і «Національний план щодо відкритої науки» (затверджений у 2022 р.), яким передбачено такі основні завдання: забезпечення відкритого доступу до наукових результатів і науково-технічної інформації; забезпечення відкритого доступу до дослідницької інфраструктури; створення умов для проведення ефективної роботи з науково-технічною інформацією й об'єктами дослідницької інфраструктури, що наявні у відкритому доступі; популяризація науки, поширення наукових знань та залучення громадян до участі в науковій та науково-технічній діяльності; удосконалення системи оцінювання якості наукової та науково-технічної діяльності; підвищення рівня поінформованості та формування компетентності з питань відкритої науки [5].

Висвітлюючи питання, не можна оминати й здобутків нашої держави у сфері відкритої науки. Зокрема, варто згадати про Національний репозитарій академічних текстів (<https://nrat.ukrintei.ua/>) та Національну електронну науково-інформаційну систему “URIS” (<https://nauka.gov.ua/>), які акумулюють, систематизують та зберігають об'єднані дані, інформацію та послуги, які можуть бути використані як особисто вченими, так і науковими установами.

В умовах розвитку й поширення принципів відкритої науки в Україні можна виокремити два взаємопов'язаних напрями: 1) забезпечення вільного доступу до наукових досліджень як українських, так і закордонних учених; 2) презентація власних українських наукових напрацювань та відкриттів. Вбачається, що в контексті сьогоденних подій досвід України є доволі важливим і корисним, особливо з таких напрямів, як: воєнні злочини, порушення законів і звичаїв війни, їх документування, кваліфікація й розслідування, оголошення вироків, притягнення до відповідальності, фіксація наслідків війни тощо; захист прав і свобод людини в умовах війни; дотримання

Женевської конвенції про поводження з військовополоненими; геноцид українців, його докази і законодавче визнання, а також питання щодо післявоєнного оновлення економіки тощо. Проте на сьогодні поширення результатів українських наукових досліджень у гуманітарних науках, зокрема й в юриспруденції, відбувається недостатньо активно, оскільки вони здебільшого мають національний або навіть регіональний характер, чого не можна сказати про нароби в таких сферах, як медицина, біологія, фізика тощо, які відразу викликають інтерес на світовому рівні. Враховуючи це, вважаємо, що рух «Відкрита наука» дасть змогу значно спростити доступ до гуманітарних досліджень, що є вкрай важливим у науковій комунікації, у розвитку науки. Відкритий доступ позитивно впливає на низку актуальних дослідницьких розвідок у сфері права в Україні.

Другою, не менш значущою передумовою для запровадження принципів відкритої науки в Україні є поширення українськими вченими наукових результатів власних досліджень. Розглянувши державний рівень підтримки, вкажемо, що в Україні також створюються й галузеві платформи. Так, варто зупинитися на досвіді Науково-дослідного інституту правового забезпечення інноваційного розвитку (НДІ ПЗІР) Національної академії правових наук України, який є одним із ключових осередків запровадження й поширення відкритої науки та інноваційних практик. НДІ ПЗІР є розробником Smart Law Innovation — інформаційно-комунікаційної платформи, яка консолідує правові знання у сферах функціонування національних і регіональних інноваційних систем, діяльності малих і середніх підприємств, а також діджіталізації економіки (<https://smartlawin.ndipzir.org.ua/>). Дана система потребує беззупинного розвитку задля доступності інноваційних практик відкритої науки. Науковими співробітниками НДІ ПЗІР постійно вивчається закордонний досвід. Зокрема, до уваги було взято результати європейського опитування, у межах якого отримано дані щодо того, що молоді європейські дослідники для налагодження наукової комунікації, поширення результатів власних досліджень використовують такі соціальні мережі: ResearchGate, Facebook, LinkedIn,

Academia, Twitter. Примітним є те, що респонденти, які провадять дослідження у соціальних та гуманітарних науках, а також з економіки, частіше користуються саме Academia і Facebook [1]. З урахуванням цього й власного досвіду фахівці Інституту для поширення наукових результатів використовують такі канали й інструменти: інституційні репозитарії; профілі науковців (ORCID, Google Scholar, Web of Science ResearcherID, Scopus Author Identifier); соціальні мережі (Academia.edu, ResearchGate тощо); платформи самоархівування та відкриті архіви (ArXiv.org, Zenodo тощо) та ін. Оскільки важливим, як уже було вказано вище, є не лише публікація наукового дослідження, а й його успішне інтегрування до світового наукового простору, спонукання до дискусій й до подальших національних і міжнародних досліджень тощо, то послуговуватися названими ресурсами і платформами дасть змогу максимально презентувати отримані результати в наукових колах.

Отже, завдяки відкритій науці налагоджується наукова комунікація, поширюються дослідницькі інноваційні практики, а їх результати стають відомі широкому загалу та працюють на благо суспільства, що сприяє прогресу й поступу вперед, економічному зростанню.

ЛІТЕРАТУРА

1. Berezko O., Medina L. M. P., Malaguarnera G., Almeida I. et al. Perspectives on Open Science and Scholarly Publishing: a Survey Study Focusing on Early Career Researchers in Europe *F1000Research*. 2021. No. 10. Art. 1306. DOI: <https://doi.org/10.12688/f1000research.74831.1>.
2. Ярошенко Т. О., Сербін О. О., Ярошенко О. І. Відкрита наука: роль університетів та бібліотек у сучасних змінах наукової комунікації. *Цифрова платформа: інформаційні технології в соціокультурній сфері*. 2022. Т. 5, № 2. С. 277–292. DOI: <https://doi.org/10.31866/2617-796X.5.2.2022.270132>.
3. Pasmor N. P., Shevchenko M. O. Mission of the University Library in the Development of Open Science in Ukraine. *Open Science and Innovation : IInd International Conference / State Scientific and Technical Library of Ukraine* ; ed. A.

Zharinova. Singapore, 2024. P. 84–87. DOI: <https://doi.org/10.2174/9789815256956124010026>.

4. Про затвердження дорожньої карти з інтеграції науково-інноваційної системи України до європейського дослідницького простору: наказ Міністерства науки та освіти України від 10.02.2021 р. № 167. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/rizne/2021/02/12/edp-nakaz.pdf>

5. Про затвердження національного плану щодо відкритої науки : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 08.10.2022 р. № 892-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/892-2022-%D1%80#Text>

REFERENCES

1. Berezko, O., Medina, L. M. P., Malaguarnera, G. & Almeida, I. et al. (2021). Perspectives on Open Science and Scholarly Publishing: a Survey Study Focusing on Early Career Researchers in Europe *F1000Research*, 10, 1306. <https://doi.org/10.12688/f1000research.74831.1>

2. Yaroshenko, T. O., Serbin, O. O., & Yaroshenko, O. I. (2022). Open science: the role of universities and libraries in modern changes in scientific communication. *Tsyfrova platforma: informatsiini tekhnolohii v sotsiokulturnii sferi*, 5(2), 277–292. <https://doi.org/10.31866/2617-796X.5.2.2022.270132> [in Ukraine].

3. Pasmor, N. P., & Shevchenko, M. O. (2024). Mission of the University Library in the Development of Open Science in Ukraine. In *Open Science and Innovation in Ukraine 2023, IInd International Conference* (p. 84–87). Bentham Science Publishers. <https://doi.org/10.2174/9789815256956124010026>

4. Order of the Ministry of Science and Education of Ukraine On the approval of the road map for the integration of the scientific and innovative system of Ukraine into the European research space, No. 167 (2021, February 10). Retrieved from: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/rizne/2021/02/12/edp-nakaz.pdf> [in Ukraine].

5. Order of the Cabinet of Ministers of Ukraine On the approval of the national plan for open science, No. 892 (2022, October 8). Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/892-2022-%D1%80#Text> [in Ukraine].

5. Pro zatverdzhennia natsionalnoho planu shchodo vidkrytoi nauky. № 892-p.
(2022). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/892-2022-%D1%80#Text> [in Ukraine].